

קידושי ביאה - בין ישראל לגויים¹

החוסר, התשוקה והשלמות בישראל ובגויים בראיית חז"ל

בבוא / רחל בלובשטיין

וְהוּ? רַק זֶה?

וְאֵל זֶה לְשֵׁאת עֵינַיִם כְּלוֹת,

וְאֵל זֶה שְׁפָתַיִם צְמָאוֹת לְשֶׁרֶבֶב,

וּבְזֶה לְחֶמֶם אֶת הַלֵּב

בְּצִנַּת לֵילוֹת?

בְּשֵׁל זֶה לְנֶאֱמָר אֶל-הַיָּם,

וּלְבַעַט בְּעָלוּ?

זֶה... וְתוֹ לֹא... תוֹ לֹא?

א. פתיחה

חז"ל למדו שביאה היא אחת משלוש הדרכים בהן גבר יכול לקדש את אשתו, אולם דרך זו שונה בצורה מהותית משאר הדרכים. בעוד ששתי הדרכים האחרות מבטאות מעשה משפטי-קנייני מפורש, ביאה היא לא צורת קניין אלא מעשה מיני. נוסף על כך, חז"ל לומדים שלא רק ישראל יכולים לקדש בביאה אלא גם גויים. מה מיוחד דווקא בקידושין אלה, שהם נחשבים כלל אנושיים? מעשה הביאה עצמו גם כן לא ברור; מה הוא כולל, מה צריכה להיות הכוונה בו? האם יהיה קיים הבדל בנושא זה בין ישראל לגויים? ואם כן, למה?

המתח הקיים בין ישראל לגויים בתחום המיני מתבטא בצורה נפלאה בגמרא הבאה:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה - חייב, שנאמר ודבק - ולא שלא כדרכה. אמר רבא: מי איכא מידי דישראל לא מיחייב ונכרי מיחייב? אלא אמר רבא: בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה - פטור, מאי טעמא - באשתו ולא באשת חבירו, ודבק - ולא שלא כדרכה (סנהדרין נח ע"ב).

ר' חנינא קבע שבן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה. רבא לא מוכן לקבל את הדעה הזאת. הרי לישראל מותר לבא על אשתו שלא כדרכה, אז איך הגיוני שדבר הקשור לתחום המיני יהיה מותר לישראל בעוד שגוי ייהרג עליו? הרי ישראל אמורים להיות יותר פרושים מגויים בתחום הזה². במאמר זה ננסה לעקוב אחרי השורשים של קידושי ביאה, הן אצל ישראל והן אצל הגויים, בכדי לנסות לברר את הדומה והשונה ביניהם.

¹ חשוב להבהיר בפתח דבריי: מאמר זה מנתח את תפיסת חז"ל כלפי הקידושין ואת תפיסת עולמם על נישואי גויים. מאמר זה אינו טוען שום דבר אונטולוגי על השוני בין ישראלים לגויים בנושא הזה. אם מישוהו מקוראי המאמר מצא את הדברים פוגעניים כלפי אדם כלשהו, התנצלותי נתונה מראש.

² עניין זה משתקף בצורה נפלאה בדפוסים של הרמב"ם. בדפוס ונציה ש"י של משנה תורה, בחלק מהלכות איסורי ביאה, כשכתוב "שלא כדרכה" ישנה מחיקה גסה של התיבות הללו (ראה, למשל, פרק כא הלכה ט). כבר בדפוס ונציה של"ד לא מופיעות התיבות האלו כלל. ניתן להניח שהצנזור נועד בכדי שהנוצרים לא יראו את המילים הללו וישתמשו בכך להוכיח שהיהודים מלאי תאוות וסטיות.

ב. המקור לקידושי ביאה בישראל

במסכת קידושין, בשני התלמודים, המקור הראשון שממנו לומדים שאפשר לקדש אישה בביאה הוא מהפסוק: "כי יקח איש אישה ובעלה" (דברים כד, א). אמנם פרשיה זו מדברת על ענייני הגירושים, אבל המילים הללו מתארות את דרך הנישואין שקדמו לגירושים, וגם הבבלי (ד ע"ב) וגם הירושלמי (א, א) לומדים מהמילה "ובעלה" שהיא נקנית בביאה. בהמשך המסכת אנחנו מגלים גם מי הוא בעל הדרשה: "ואמרי לה ר"ל לרבי יוחנן כעורה זו ששנה רבי: ובעלה - מלמד שנקנית בביאה?" (קידושין ט ע"ב). אם כן, יש לנו דרשה אחת שמוסכמת על שני התלמודים, הבאה בשם רבי, שהמקור לקידושי ביאה הוא מהמילה "ובעלה".

אולם שני התלמודים לא מסתפקים בלימודים אלו. הירושלמי אומר שהלימוד מ"ובעלה" לא מספיק כדי ללמוד את קידושי ביאה. בפסוק שלפני "ובעלה" כתוב "כי יקח", ואפשר להגיד שרק כשיש קידושי כסף (לקיחה) לפני הביאה - היא קונה. לכן, בשביל ללמוד לימוד עצמאי לקידושי ביאה, מביא הירושלמי מקור אחר: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן כתיב [שם כב כב] כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הגע עצמך אפילו לא קנייה אלא בביאה אמרה תורה הבא אחריו בחנק" (ירושלמי קידושין א, א). ר' אבהו בשם ר' יוחנן למד שיש סטטוס בתורה של "בעולת בעל". מכאן, שאפילו אם הוא רק בעל אותה היא נחשבת אשתו.

מהלך דומה מתרחש בבבלי: "אמר ר' אבהו א"ר יוחנן, דאמר קרא: בעולת בעל, מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה" (קידושין ט ע"ב). גם שם שואלים למה צריך שני לימודים לקידושי ביאה, ועונים, כמו הירושלמי, שאם היה רק את "ובעלה", היינו חושבים שרק אם הבעילה קשורה לכסף היא יכולה לקנות, אבל לא בפני עצמה.

מכאן אפשר לראות שבשני התלמודים לא הסתפקו בלימוד מהפסוק "כי יקח איש אישה ובעלה" וצריך פסוק אחר. הבעילה המוזכרת בפסוק לא נועדה בשביל ללמד אותנו דרך קניין, אלא לשם משהו אחר. הלימוד מהפסוק "בעולת בעל" יכול ללמד שקיים סטטוס משפטי כללי בעולם, הקושר בין נישואים לבעילה.

ג. המקור לנישואי³ ביאה בגויים

לפני שנחפש את המקורות לנישואי גויים, צריכים להסביר קודם למה חשוב להלכה להגדיר נישואים של גוי, הרי ההלכה כספר חוקים נועדה בשביל העם היהודי. אולם אל לנו לשכוח שבתוך ההלכה היהודית יש התייחסויות והתחייבויות גם כן לגויים. מצוות אלו קרויות בלשון חז"ל "מצוות בני נח": "תנו רבנן: שבע מצוות נצטוו בני נח: דינין, וברכת השם, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי" (סנהדרין נו ע"א).

כאמור, בני נח מצווים על גילוי עריות. מצווה זו אוסרת על הגוי לשכב עם אחת מקרובותיו, וכוללת גם איסור לשכב עם אשת איש. את האיסור הזה למד ר' לעזר בשם ר' חנינה: "ודבק באשתו - ולא באשת חברו" (ירושלמי קידושין א, א). מעצם העובדה שיש לגויים איסור לשכב עם אשת חברם, מוכח שיש להם מערכת של נישואין.

עד כדון בישראל, בנכרים? רבי אבהו בשם ר' אלעזר כתיב [בראשית כ ג] הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל על הבעולות הן חייבין ואינן חייבין על הארוסות (ירושלמי קידושין א, א).

גם כאן ר' אבהו למד מביטוי המילים "בעולת בעל" שיש סטטוס חברתי כללי המגדיר את הנישואין, והוא הבעילה. הפסוק המצוטט נאמר לאבימלך, שהיה גוי, מכאן שהאיסור לגויים לשכב עם אשת איש נוגע לשכיבה עם אישה

³ בהמשך המאמר נסביר למה לא השתמשנו בביטוי "קידושין" לגבי גויים.

בעולה. לגויים אין מעשה של קידושין אלא רק סטטוס חברתי. הבעילה מקשרת את שני בני הזוג ביחד. הירושלמי דן האם הביאה צריכה להיות עם כוונה לנישואין או שלא:

מילתיה דרבי אלעזר אמרה: והוא שנתכוון לקנותה. מילתיה דשמואל אמרה: אפילו לא נתכוון לקנותה. דמר רבי יונה בשם שמואל: זונה עומדת בחלון⁴ באו עליה שנים, הראשון אינו נהרג והשני נהרג על ידיו. וכי נתכוון הראשון לקנותה? (שם).

ישנה מחלוקת אמוראים האם גויים צריכים כוונה בעת הביאה. ר' אלעזר סבר שכן, ושמואל סבר שלא. בשביל לחזק את עמדתו, שמואל הביא מקרה של זונה העומדת בחלון והראשון שבא עליה קנה אותה, אף על פי שאיש לא בועל זונה עם כוונה לקנותה לאישה. מכאן הוא מוכיח שלא צריך כוונה בעת הביאה.

אם יש לגויים נישואים, אזי יכול להיות להם גם גירושים. בהמשך הסוגיה הגמרא דנה בנושא זה ומביאה מספר דעות בנושא. אפשר לסכם את שתי הדעות העיקריות בדבריו של ר' יודה בן פזי ור' חנין בשם ר' חונה: "או שאין להן גירושין או ששניהן מגרשין זה את זה" (שם). אפשר לעשות הקבלה בין שתי הדעות בנישואין לבין שתי הדעות בגירושין. ר' אלעזר, הסובר שגויים צריכים כוונה בעת הנישואין, סבר גם כן שהנישואין בגויים אינם טבעיים אלא נוצרים מתהליך מודע של בני הזוג. אם כך הם פני הדברים, נראה שהוא זה שיסבור שהם גם יכולים לגרש אחד את השני ולפרק את הקשר שנבנה בצורה מודעת. לשיטתו של שמואל, שלא צריך כוונה בעת הביאה, מעשה הנישואין של גויים הוא מעשה טבעי אשר קורה מעצם הביאה עצמה, ואין הוא קשור למודעות של הזוג. אם מעשה זה הוא טבעי, אזי הם לא יכולים לנתק אותו אחרי שהם חיברו אותו יחדיו במעשה הביאה.

הרמב"ם פסק כשמואל לעניין הנישואין: "אין בן נח חייב על אשת חברו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה" (רמב"ם מלכים ט, ז), כלומר הביאה לא צריכה כוונה. אולם בעניין הגירושין הוא כתב: "ומאימתי תהיה אשת חברו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין" (שם הלכה ח). הרמב"ם פירש את דברי ר' יודה בן פזי "אין להן גירושין" שהם לא צריכים גירושין. אנו פרשנו בצורה הפוכה - שהם לא יכולים להתגרש. בעקבות פסיקת הרמב"ם כדעת שמואל נתייחס לדעתו כדעה המוכרעת בירושלמי. לעניין הגירושין נעסוק בהרחבה בהמשך.

לסיכום, עניין הנישואים בגויים חשוב בכדי לדעת האם הם עוברים על איסור גילוי עריות. המדרש לימד שאסור להם לבא על הבעולות, מכאן שנישואים אצל הגויים יכול להתרחש רק על ידי ביאה. הפסוק העיקרי שממנו לומדים את דין איסור אשת איש אצל הגויים הוא "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" (בראשית ב, כד). בנוסף הם אינם צריכים כוונה בעת הביאה והם אינם יכולים להתגרש (על פי חלק מהדעות).

ד. העראה

⁴ ראה: מ, כ"ץ. 'תלמוד ירושלמי מסכת קידושין מהדורה וביאור קצר', יד יצחק בן צבי: תשע"ו עמוד 6. ישנם הסוברים שצריכים להגיה במקום "בחלון" ל"בקלון" ויוצא שכוונת הגמרא היא "זונה העומדת לזנות (=קלון)". הגהה זו נראית לי לא הכרחית. צריך לזכור שלא מדובר על סתם זונה אלא על זונה בתולה. אם היא לא הייתה בתולה אזי גם הראשון לא קנה אותה ויתחייב מיתה. מכאן ניתן בזהירות אולי להציע שבכתיב הבושת בעת התלמוד היו שמים בחלון את הזונות הבתולות. ואז יוצא שהמילה "בחלון" לא מיותרת אלא היא מוסיפה פרט חשוב שהיה ידוע לשומעים באותה תקופה. (במקבילה בבראשית רבה פרשה י"ח כתוב: "זונה שהיא עומדת בשוק").

אחרי שהתלמודים לומדים את עצם הדין של קידושי ביאה, הם עוברים לעסוק בהגדרות. מה נחשב ביאה בשביל קידושין? האם צריך לגמור את כל הביאה כדי שזה יחשב קידושין, או שמספיקה רק העראה?

בבבלי (יבמות נז ע"ב) לומדים שהבעל קונה את אשתו אפילו רק בהעראה. אולם בקידושין מופיע משהו אחר: "איבעיא להו: תחילת ביאה קונה, או סוף ביאה קונה? [...] אמר אמימר משמיה דרבא: כל הבעל - דעתו על גמר ביאה" (קידושין י ע"א). לפי רבא כל ביאה היא בשביל גמר הביאה, נראה שהעראה לא מספיקה אלא צריך ממש גמר ביאה בשביל לקנות. התוס' (ד"ה "כל הבעל") דנו בסתירה זו והעלו מספר תירוצים. הרשב"א המובא בתוס', שם דגש במשפט של רבא על המילה "דעתו". מה שחשוב אצל הבעל הוא הדעת שלו כשהוא בא לקדש. רבא קבע את ברירת המחדל, אם אדם לא אומר במפורש אחרת אזי דעתו היא לקנות רק בגמר הביאה, אבל אם מישוהו קבע במפורש שהוא רוצה לקנות רק בהעראה הוא גם כן קונה. מכאן שאין סתירות בין התלמודים אלא כל אחד דיבר על מצבו התודעתי השונה של המקדש.

לגבי נישואי גויים לא קיים דיון תלמודי בעניין אורך הביאה הנדרשת.

ה. ביאה שלא כדרכה

ברור לגמרא שביאה כדרכה קונה, אבל מה עם ביאה שאינה כדרכה, האם היא נחשבת ביאה או לא?

בבבלי נכתב: "א"ל אביי: עד כאן לא פליגי רבי ורבנן - אלא באחר, אבל בעל, דברי הכל אם בא עליה שלא כדרכה - עשאה בעולה" (קידושין ט ע"ב); וכן בירושלמי: "לא סוף דבר בכדרכה אלא אפי' שלא כדרכה" (ירושלמי קידושין א, א).

בשני התלמודים לומדים שביאה שלא כדרכה נחשבת כביאה לעניין קידושין. הסבר למה ביאה שלא כדרכה נחשבת כביאה, נמצא בהמשך המסכת, בדף כב ע"ב. בעניין קניין שפחה, רב אחיי בר אדא הסביר שביאה שלא כדרכה שווה לביאה כדרכה משתי סיבות:

1. גם בביאה שלא כדרכה האישה נהנית.

2. כתוב "משכבי אישה", מכאן שהתורה הקישה את שלא כדרכה לכדרכה.

לעומת ההרחבה של מושג הביאה בישראל, אצל הגויים הסיפור שונה לגמרי. כבר ראינו שהפסוק שממנו לומדים את איסורי גילוי עריות של הגויים נמצא בספר בראשית, "ודבק באשתו". ר' אלעזר בשם ר' חנינה דרש הן בבבלי (סנהדרין נח ע"ב) והן בירושלמי (קידושין א, א): "בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה נהרג. מה טעם [בראשית ב כד] 'ודבק באשתו והיו לבשר אחד' ממקום ששניהן עושין בשר אחד". לא רק שגוי לא יכול להינשא לאשתו על ידי ביאה שלא כדרכה, אלא אפילו כשהם כבר נשואים, אם הוא בא עליה שלא כדרכה הוא חייב מיתה. כמו שהובא בתחילת המאמר, רבא לא היה מוכן לקבל שיש הבדל כזה בין הגויים לישראל בנושא הזה, ובסוף שינה את הדרשה של ר' חנינה שמדובר על בן נח שבא על אשת חברו שלא כדרכה שפטור. עדיין אנו צריכים להבין את הסברה של ר' חנינה, למה שיהיה הבדל כה גדול בין ישראל לגויים בעניין זה?

ו. בין ישראל לגויים

אחרי שאספנו ובררנו את המקורות והדינים השונים בקידושי ביאה, נוכל לתת את הדעת על מהות ההבדל. לכאורה גם גויים וגם ישראל יכולים לקדש את נשותיהם על ידי ביאה. בעוד שגוי יכול להינשא לאשתו רק על ידי ביאה כדרכה, ואפילו בלי כוונה, ישראל יכול לקדש את אשתו בכסף, שטר וביאה, ובתוך ביאה הוא יכול לקדש אותה גם שלא כדרכה, ואפילו בהעראה, כל עוד הוא מתכוון לקידושין.

השורש של ההבדל הזה נעוץ במהות הביאה אצל כל אחד. הרמב"ם ניסח זאת בצורה היסטורית בתחילת הלכות אישות:

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה⁵ (רמב"ם אישות א, א).

דרכי הנישואים השתנו מאז מתן תורה. הנישואים של הגויים מבוססים על הפרדיגמה של נישואים לפני מתן תורה. אדם מוצא אישה, בועל אותה וכך הם נשואים. כפי שראינו, המקור לנישואים אצל הגויים הוא הפסוק "עַל כֵּן יִעָזֵב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" (בראשית ב, כד). פסוק זה נאמר לאדם הראשון ומחייב את כל האנושות כולה.

יחסים בין זכר לנקבה בהקשרם הטבעי הם פיצוי על חוסר⁶. האדם הראשון היה שלם ללא שום חיסרון. כשאין חיסרון, לא קיימת התשוקה. כדי לקיים את העולם ולגרום לאדם להתקדם, א-לוהים יצר את התשוקה על ידי חיסור הצלע מהאדם והפיכתה לאישה. האדם לכל אורך חייו משתוקק להחזיר את החלק החסר הזה על ידי יצירת קשר עם אישה. המשיכה אל האישה היא רגש טבעי לחלוטין. לכן הדבר היחיד שיכול ליצור נישואים אצל הגויים הוא הפיכת הזכר והנקבה ל"בשר אחד" - הביאה. לכן, לפי שמואל, אפילו לא צריך כוונה. עצם החיבור הפיזי של שני הגופים מהווה את הקשר שלהם. כך גם הקשר מפורק, כל אחד שווה לשני בקשר ויכול מתי שהוא רוצה לקום ולעזוב, על פי דעה אחת. לפי הדעה השנייה, מכיוון שהחיבור הטבעי והשבת החוסר לאדם התרחשו כבר, הם כל כך חזקים שאי אפשר להפריד אותם, לכן אין אפשרות להתגרש לעולם⁷. מכיוון שהחיבור טבעי, אזי כל חיבור שאינו כדרך הטבע יהיה אסור עליהם. לכן אסור להם לבעול את נשותיהם בביאה שלא כדרכה. כל מהות החיבור ביניהם הוא טבעי, ומבחינה טבעית החיבור הוא בשביל להביא ילדים - "ממקום ששניהם עושים בשר אחד".

אולם לאחר מתן תורה, א-לוהים חידש צורה חדשה של קשר בין בני הזוג. החיבור הטבעי בין בני הזוג מתיק את מקומו מהעולם החומרי לעולם הרוחני. לא שהתשוקה לחזור להיות שלמים כבר אינה קיימת, אלא א-לוהים מלמד אותנו שבשביל חיבור לא חייבים רק מגע פיזי, אלא אפשר גם קשר נפשי. "ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני בית פלוני שדה פלוני לפלוני" (סוטה ב ע"א), מדרש זה מבטא בצורה

⁵ בחלק מהנוסחים לא מופיעות התיבות "ובא אליה". גם הירושלמי וגם הבבלי לא לומדים את דרכי הקניין מהפסוק בדברים כב, אלא מדברים כד. נראה יותר נכון שהתיבות "ובא אליה" הן הוספה מאוחרת שמשנה את הפסוק המצוטט, והרמב"ם התכוון לפסוק שאותו דרשו התלמודים. כלשונו של המעשה רקח על אתר: "ובנוסח אחר כתיבת יד אין שם ובא אליה ונראה שהיא יותר נכונה ובנ"א [=ובנוסח אחר] כתיבת יד מצאתי כי יקח איש אשה ובעלה ובא אליה אכן בפ"ק דקדושין דף ד' הוכיחו מפסוק דכי יקח איש אשה ובעלה ללמד דקדושין בכסף או בביאה" (מעשה רקח אישות א, א).

⁶ אפלטון בספרו 'המשתה' הרחיב היבט זה. הוא שם בפיו של אריסטופאנס נאום על הארוס הנוצר מהיפרדות היסטורית בין בני הזוג. התשוקה היא הרצון להתחבר שוב לאחד שלם. "וכשנתחלקו הגופים לשנים, היה כל חלק וחלק מתגעגע על המחצית השניה שלו [...] ומאז נטועה האהבה באדם לאדם, מוכנת ומזומנת כל הימים לאחד את הטבע הקדום ושואפת לעשות את השנים לאחד ולרפא את הטבע האנושי" (אפלטון, 'המשתה' פרק טו, תרגום שאל טשרניחובסקי).

⁷ מרתקת העובדה שתפיסה זו של הנישואים מופיעה כברית החדשה. ראה: הבשורה על פי מתי פרק יט 3-6.

נפלאה את המעבר של התשוקה מהממד הפיזי לממד הרוחני. במקום שהאדם ישתוקק אל הצלע שנותקה ממנו בגן עדן, הוא ישתוקק לאותה "בת פלוני" שיועדה לו מהשמים. הנישואים הם לא רק דרך של בני אדם לקיים מערכת יחסים מינית אחד עם השני אלא הם הרבה יותר מזה. הנישואים הם קשר נפשי בין בני זוג שכוללים דברים רבים, שגם המין הוא חלק מהם, אבל הוא לא העיקר. לא סתם בפרשת כי תצא, לאחר שהתורה מפרטת את כל דיני אונס, נערה מאורסה וגירושים, היא מתארת את מערכת הזוגיות האוטופית בין בני זוג: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַצֶּבֶא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח" (דברים כד, ה). בניגוד לכל שאר התיאורים בפרשה, שתמיד מתארים את הגבר הלוקח אישה ומבצע מיד אקט מיני (שכיבה/ביאה/בעילה), בפסוק הזה מורגש החוסר בפועל בעל הוראה כזאת, מכיוון שהבעל חייב לשמח את אשתו, לא לשכב איתה. השמחה היא קשר נפשי בין בני הזוג שאוגר בתוכו כל מיני דברים והופך את המגע המיני רק לחלק ממכלול גדול.

משום שהקשר בין בני הזוג הוא לא רק פיזי, גם הדרכים ליצור אותו הן לא פיזיות/טבעיות. הפסוק שהרמב"ם הביא על פי הגמרא, המבטא את הפרדיגמה של הנישואים, הוא "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָה"⁸. ראינו ששני התלמודים ניסו ללמוד מהמילה "ובעלה" את המקור לקידושי ביאה ללא הצלחה. הם היו צריכים לימוד אחר. כי המילה שממנה לומדים את כל עניין הקידושין היא "יקח". בתוך המילה הזאת אצורים שלוש הדרכים של הקניין - כסף שטר וביאה. כסף ושטר יוצרים חיבור שהוא לא פיזי אלא רוחני-וירטואלי בצורה ברורה. אבל שיבוץ הביאה יחד איתם הופך את הביאה גם כן לאקט משפטי-רוחני. אין בביאה הזאת חלק מ"ודבק באשתו", אין פה חיבור גופים שנפרדו בגן עדן, אלא חיבור משפטי-רוחני. כמו שאפשר לקנות על ידי "תפיסה", "הגבהה" ועוד פעולות ממשיות שונות, כך גם בנישואים. צריך רק מגע מינימלי בין בני הזוג שמבטא את הקשר שלהם. לכן קידושי ביאה יכולים להיות רק בהערה או אפילו בביאה שלא כדרכה. אין הם מבטאים את הארוס והתשוקה המינית אלא את אקט הקניין. כמו שמדייקת התוספתא: "ובביאה - כל ביאה שהיא לשם קדושין מקודשת שאינה לשום קדושין אין מקודשת" (תוספתא, קידושין א, ג). כל מגע מיני בין בני הזוג יכול לקיים את הקשר הזה ביניהם. העיקר שהמגע יהיה לשם קידושין. מכיוון שהקשר שהם מכוננים הוא רוחני-נפשי, חשוב שהתודעה בשעת המעשה תהיה בשביל להקים קשר כזה.

כך יוצא שבאופן פרדוקסלי, כיוון שהקשר בין בני הזוג הישראליים הוא רוחני, כל מגע מיני יהיה מותר, בעוד שהקשר הטבעי בין בני זוג גויים יגביל אותם רק לצורה הטבעית. לכן חז"ל קראו לפעולה המקשרת בין בני הזוג "קידושין" - קודש (על פי תפיסה זו) הוא משהו המנותק מהטבע. אצל הגויים הקשר הוא טבעי ולכן הם מוכרחים להתאים את הקשר שלהם לדרכים הטבעיות, אולם אצל ישראל על ידי הקידושין הם יוצרים חיבור שאינו טבעי, אשר מאפשר לצלע שנלקחה מהאדם בגן עדן לחזור אליו בצורה שאינה פיזית. אם נחזור לפסוק, המילה "ובעלה" לא מתארת את הקניין אלא את החיים לאחר הנישואים. היא מקבילה ל"ודבק באשתו" של הגויים. הביאה הזאת היא מלאה בארוס ותשוקה מינית, ולא אקט משפטי של קניין.

ז. שקיעתם של קידושי ביאה

למרות שכביכול גם ישראל וגם הגויים יכולים להינשא על ידי ביאה, ראינו שלכל ביאה יש אופי אחר. הביאה של הגויים היא מהפסוק "ודבק באשתו" הטבעי, ושל ישראל מהפסוק "כי יקח איש אשה" הקדוש. אולם בגלל הדמיון הממשי בין שתי הביאות והחשש מיצר הרע, העומד בפתחו של אדם וגורם לו לנצל לרעה את דרך הקניין הזאת, חז"ל לא התלהבו מרעיון זה. תיעוד היסטורי מרתק בנושא זה מופיע במסכת סנהדרין:

⁸ ראה הערה 5.

מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של רבי מאיר, אמרה לו: רבי, אחד מכם קדשני בביאה. עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות, ונתן לה, עמדו כתבו כולם ונתנו לה (סנהדרין יא ע"א).

סיפור זה מופיע ברצף של סיפורים על רבנים אשר השפילו את עצמם בכדי שאנשים אחרים לא יתביישו. בסיפור רואים גברים אשר השתמשו בדרך של קידושי ביאה בשביל לנצל מינית נשים. האישה נכנסה לבית המדרש של ר' מאיר באמצע שיעור וטוענת שאחד מהנוכחים קידש אותה בביאה ולא כנס אותה לביתו. בעצם, היא מתארת גבר ששכב איתה באמתלה של קידושי ביאה אבל לא היה מוכן לעמוד בהבטחה שלו ולקחת אותה לאישה. קידושי ביאה יכולים להפוך בקלות מאוד לזנות, שהמפסידים הראשיים בה אלו אותן נשים מסכנות אשר מנוצלות בצורה מניפולטיבית. דבר זה, וכנראה עוד דברים, גרמו לרב להלקות את כל מי שמקדש בביאה (בבלי קידושין יב ע"ב), ובעצם לסתום את הגולל על הדרך הזאת של קידושין בהלכה היהודית. לפיכך, מובנת התמיהה של רבא אשר הובאה בתחילת המאמר, לגבי ביאה שלא כדרכה. בעולם שבו כבר לא מקדשים בביאה, ההבדלים בין הביאות של ישראל לגוי לא מורגשים. בעולם כזה לא ברור למה לגוי אסור מה שמותר לישראל.

ח. סיכום

במאמר ניסינו לחשוף את היסודות השונים עליהם מבוססים קידושי הביאה של ישראל ושל הגויים. דרך חשיפתם טענו שאפשר לראות הבדל מהותי בקשר הזוגי הנוצר במהלך הנישואים בין ישראל לגויים. הקשר של הגויים הוא קשר טבעי אשר מבטא תשוקה קמאית של הבשר לחזור להיות ביחד. הקשר של ישראל מבטא תשוקה של הנפשות לחזור להיות ביחד, קשר אשר מתבטא גם בבשר, אבל גם בדברים אחרים. הבדלים אלו מקרינים על דרכי קידושי הביאה של ישראל. אולם בגלל הדמיון בין שני סוגי הביאות חז"ל התנגדו לדרך זו. היום, כשכבר מקובל לא לקדש בביאה, יותר קשה לראות את הייחודיות המסתתרת מתחת לקידושי ביאה, וכולי תקווה שהצלחנו לחשוף אותה כראוי.